

**Czysty
Przekaz**

ROZMOWY NA FAKTACH

Pakiet edukacyjny
o rozpoznawaniu dezinformacji

STOWARZYSZENIE
**AGLOMERACJA
KONIŃSKA**

FUNDACJA

Rozmowy na Faktach. Pakiet edukacyjny o rozpoznawaniu dezinformacji dla trzech grup wiekowych.

Wydawca:
Stowarzyszenie Aglomeracja Konińska. Konin 2026. Wydanie pierwsze.

Nakład:
150 egz.

Opracowanie merytoryczne i redakcja:
Hubert Różyk.

Opracowanie graficzne i skład:
Szymon Żuławiński.

Pakiet powstał dzięki wsparciu finansowemu PZU.

Publikacja w otwartym dostępie na licencji
Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0).

Pełny tekst licencji:
creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl.

Sugerowany zapis przy wykorzystaniu:
„Rozmowy na Faktach”, Stowarzyszenie Aglomeracja Konińska, Konin 2026, CC BY 4.0.

Model SPRAWDŹ wykorzystany w pakiecie opracowała Kinga Rogowska.

STOWARZYSZENIE
**AGLOMERACJA
KONIŃSKA**

Wstęp dla edukatorów

Rozmowy na Faktach uczą rozpoznawać dezinformację, sprawdzać źródła i rozmawiać o niej bez eskalacji. Żyjemy w świecie, gdzie dezinformacja pojawia się codziennie, odporność na nią to ważna umiejętność.

DO KOGO JEST TEN MATERIAŁ

Pakiet powstał dla edukatorek/ów, nauczycielek/li, animatorek/ów i trenerek/ów pracujących z młodymi ludźmi w trzech grupach wiekowych: kl. 1–4 (7–11 lat), kl. 5–8 (11–15 lat) i szkołach ponadpodstawowych (15–19 lat). Możesz używać całego scenariusza jako kompletnych zajęć, albo wybierać pojedyncze moduły do osadzenia w lekcji, godzinie wychowawczej lub warsztacie.

Materiał wymaga gotowości do moderowania rozmowy i odporności na pokusę podawania gotowych odpowiedzi zamiast zadawania pytań. Konkretnie wskazówki oraz podpowiedzi dot. problematycznych sytuacji znajdziesz pod kodem QR (Trudne sytuacje prowadzącego, każda grupa wiekowa ma osobny poradnik).

JAK CZYTAĆ SCENARIUSZE

Materiał jest podzielony na 3 warianty: SP-M (kl. 1–4), SP-S (kl. 5–8) i SPP (szkoły ponadpodstawowe).

Scenariusz otwiera i zamyka ta sama historia – case study z życia uczniów. Na początku uczniowie mogą nie wiedzieć, co z nią zrobić. Na końcu – wiedzą, dostają konkretne narzędzia reagowania na dezinformację. Nie skracaj ani nie pomijaj ramy zamykającej (S8), to jest moment gdy cała wiedza staje się praktyczna.

Instrukcje dla edukatora są wyróżnione graficznie przy każdym module. Czytaj je przed zajęciami. Przeczytasz je skanując kod QR telefonem.

Pojęcia pojawiające się w materiałach wyjaśnia słownik dostępny pod kodem QR. Warto zapoznać się z nim przed zajęciami.

Scenariusz w każdym wariantcie wiekowym realizuje ten sam 7-etapowy proces. Każdy moduł odpowiada za inny etap:

1 Sytuacja wyjściowa

Pokazuje problem za pomocą studium przypadku. Ustanawia punkt wyjścia, lecz celowo nie podaje rozwiązań.

2 Jak działa dezinformacja

Tłumaczy mechanizmy psychologiczne, na których gra dezinformacja. Pokazuje, jak fałszywe treści uderzają w ludzkie słabości, co uodparnia uczniów przed manipulacją jeszcze przed jej napotkaniem

3 Jak sprawdzić

Daje narzędzia do sprawdzania faktów i dopasowuje je - w tym model SPRAWDŹ - do konkretnego środowiska informacyjnego.

4 Język manipulacji

Pokazuje, jak emocjonalne słowa sterują czytelnikiem. Uczy, jak rozpoznać stronniczość i język, który autorzy projektują, aby ominąć krytyczne myślenie.

5 Obraz może kłamać (Dezinformacja wizualna)

Uczy patrzeć krytycznie na zdjęcia i wideo. Wskazuje, jak wykręć zły kontekst obrazu oraz zidentyfikować materiały wygenerowane przez sztuczną inteligencję (deepfake).

6 Algorytm i bańka (Ekonomia uwagi)

Pokazuje, jak działa środowisko cyfrowe. Tłumaczy, jak algorytmy zarabiają na uwadze użytkownika i zamykają go w bańce informacyjnej.

7 Co powiesz?

Domyka studium przypadku z Modułu 1. Zamienia wiedzę o dezinformacji w gotowe odpowiedzi, których uczniowie użyją w rozmowach z rówieśnikami i bliskimi.

Zanim pokażemy uczniom jak weryfikować, pokazujemy im jak działa dezinformacja - dzięki temu lepiej zrozumieją mechanizm jej działania.

Głównym narzędziem weryfikacji treści z identyfikowalnym źródłem jest model SPRAWDŹ (7 pytań: Siła napędowa, Pochodzenie, Rzetelność, Aktualność, Wnioski, Dowód, Źródło) - opracowany przez Kingę Rogowską. Dla środowiska mediów społecznościowych stosujemy zasadę STOP przed udostępnieniem. Dla chatów grupowych - skrypt pytający zamiast zaprzeczającego.

CO PRZYGOTOWAĆ PRZED ZAJĘCIAMI

Przestrzeń: sala z możliwością pracy w parach i małych grupach.

Czas: pełny scenariusz - 90-120 minut. Pojedyncze moduły - 15-20 minut każdy.

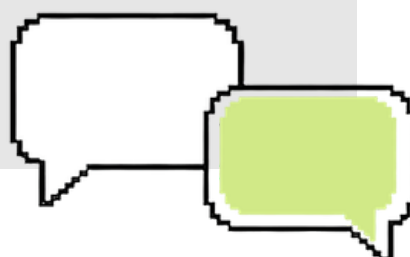
Sprzęt: tablica lub flipchart do zapisywania odpowiedzi uczniów. Opcjonalnie: projektor lub ekran do wyświetlenia case study.

Internet: pomocny, ale nie obowiązkowy.

Dla SP-M: możliwość pracy w kole lub na dywanie - dzieci 7-11 lat lepiej pracują blisko siebie.

SŁOWNIK POJĘĆ

TRZY ŚRODOWISKA, TRZY NARZĘDZIA

Deinformacja nie działa tak samo w każdym środowisku. Narzędzie które działa przy artykule nie zadziała przy TikToku. Dlatego w tym pakiecie używamy trzech różnych narzędzi - każdego tam gdzie jest skuteczne.

ŚRODOWISKO 1 ARTYKUŁ / STRONA / POST Z LINKIEM

Narzędzie: SPRAWDŹ

S – Siła napędowa: kto napisał i jaki ma interes?

P – Pochodzenie: skąd pochodzi ta informacja?

R – Rzetelność: fakty czy emocje?

A – Aktualność: kiedy powstało?

W – Wnioski: czy nie ma tu dowodu anegdotycznego?

D – Dowód: jakie są źródła pierwotne?

Ź – Źródło: gdzie opublikowano?

Zasada uzupełniająca: czytanie lateralne - czyli weryfikacja informacji na konkretnej stronie polegająca na sprawdzeniu jej wiarygodności w innych źródłach (np. na innych stronach www)

ŚRODOWISKO 2 STRUMIEŃ MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH (TikTok, Instagram, YouTube)

Narzędzie: STOP przed udostępnieniem

Algorytm faworyzuje treści emocjonalne – dezinformacja jest algorytmicznie wzmacniana.

Przed kliknięciem "dalej": Co teraz czuję? Czy znam nadawcę? Czy widziałem to poza tym feedem?

Silna emocja = sygnał żeby nie wysyłać natychmiast.

ŚRODOWISKO 3 CHAT GRUPOWY (WhatsApp, Messenger, SMS)

Narzędzie: PYTAJ zamiast ZAPRZECZAJ

Zaufanie do nadawcy + brak moderacji = środowisko wysokiego ryzyka dezinformacji.

Zamiast: "To nieprawda."

Pytaj: **"Skąd masz ten materiał?" "Widziałeś/aś jakieś sprawdzenie tego?"**

Pytanie jest neutralne grupowo i uruchamia myślenie bez eskalacji.

LOGIKA NADRZĘDNA NARZĘDZI

Deinformacja nie działa tak samo w każdym środowisku. Narzędzie które działa przy artykule nie zadziała przy TikToku. Dlatego w tym pakiecie używamy trzech różnych narzędzi - każdego tam gdzie jest skuteczne.

Młodsze klasy szkoły podstawowej

Klasy 1-4 (7-11 lat)

MODUŁ 1: SYTUACJA WYJŚCIOWA

Czas: 5-7 minut

Przeczytaj lub opowiedz historię. Nie komentuj - daj uczniom chwilę na reakcję. Żadaj pytanie kluczowe i wysłuchaj odpowiedzi bez oceniania. Do tej historii wrócisz na końcu zajęć.

WAŻNE:

Celem tej części NIE jest rozwiązanie problemu. Celem jest pokazanie że problem istnieje i że nie jest prosty.

HISTORIA

Kacper przyszedł dziś do szkoły z własną butelką wody [UWAGA: Jeśli w grupie jest chłopiec o tym imieniu, zmień imię bohatera na takie spoza grupy dzieci, to pozwoli uniknąć presji na konkretne dziecko]

Na WF odmówił picia z dystrybutora. Powiedział że woda z kranu jest niebezpieczna - obejrzał filmik, w którym pan z dużym kanałem na YouTube pokazał że rząd dodaje do wody chemikalia żeby ludzie byli spokojni i nie zadawali pytań. Filmik miał dwa miliony wyświetleń i mnóstwo komentarzy że "to prawda, mój tata też o tym wiedział".

Kacper mówi że od teraz będzie pił tylko wodę butelkowaną. Kilkoro dzieci z klasy zaczyna się zastanawiać czy on ma rację.

PYTANIE KLUCZOWE

Jak myślisz - skąd Kacper wie że to prawda? I co pomogłoby sprawdzić, czy Kacper ma rację?

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

- Zbierz 3-4 reakcje. Nie oceniał żadnej.
- Jeśli dzieci mówią "nie wierzę mu" - zapytaj: Dlaczego nie? Co ci mówi że to nieprawda?
- Jeśli dzieci mówią "może ma rację" - zapytaj: Co by trzeba sprawdzić żeby się upewnić?
- Czego NIE robić: Nie mów jeszcze czy filmik ma rację czy nie.
- Sygnał ostrzegawczy: Jeśli dzieci się boją - powiedz: "Woda w kranach w Polsce jest bezpieczna i regularnie badana. Dzisiaj sprawdzimy razem jak to wiemy na pewno."

CEL GŁÓWNY

Uczeń rozumie, że informacje mogą być nieprawdziwe i wie, jak zapytać o źródło.

EFEKTY UCZENIA SIĘ

Po zajęciach uczeń:

- rozpoznaje że nie każda informacja którą słyszy lub widzi jest prawdziwa;
- zna trzy pytania detektywa: KTO to mówi, SKĄD to wiem i CO CZUJĘ;
- wie, że zdjęcie może pokazywać coś w złym kontekście;
- rozumie że silna emocja to sygnał żeby się zatrzymać;
- potrafi powiedzieć "sprawdźmy razem" zamiast kłócić się o prawdę.

KARTY PRACY

Zeskanuj kod przy użyciu aparatu swojego telefonu lub wejdź w link: bit.ly/link

MODUŁ 2: JAK DZIAŁA DEZINFORMACJA

Czas: 8–10 minut

**Dezinformacja nie rozprzestrzenia się dlatego że ludzie są głupi.
Rozprzestrzenia się dlatego że uderza w mechanizmy którym
wszyscy łatwo ulegamy - bez wyjątku.**

PYTANIE OTWIERAJĄCE

Zadaj grupie: Kto tworzy nieprawdziwe informacje? Po co?

Zbierz odpowiedzi (2 minuty). Nie oceniaj. Potem powiedz:

Nieprawdziwe informacje tworzy się z różnych powodów - dla żartu, dla pieniędzy, żeby kogoś wystraszyć. Ale wszystkie działają tak samo: trafiają w coś czego się boimy albo w coś w co bardzo chcemy wierzyć.

KLUCZOWA LEKCJA

Nieprawdziwa informacja często wygląda jak prawdziwa - bo miesza fakty z wymysłem. Kacper nie zmyślił że woda jest czyszczona, a rząd określa jej standardy. Zmyślił że jest w niej coś złego.

ĆWICZENIE: Prawda, wymysł czy nie wiem?

Przeczytaj dzieciom po kolei - niech podnoszą rękę:

1. „Woda z kranu w Polsce jest sprawdzana co tydzień przez specjalne laboratoria.”

(prawda)

2. „Jeśli zjesz pestkę jabłka, wyrośnie ci jabłoń w brzuchu.”

(nieprawda - ale kiedyś wiele dzieci w to wierzyło)

3. „Rząd dodaje do wody kranowej chemikalia.”

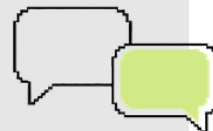
(nieprawda - ale filmik Kacpra tak twierdzi. Prawda - w oczyszczalniach jest specjalnie uzdatniana, aby była odpowiednio czysta i bezpieczna dla ludzi.)

Po każdej: Skąd wiesz? Co ci pomogło zdecydować?

**SYGNAŁY
ALARMOWE**

– powiedz dzieciom:

Uważaj gdy ktoś mówi:
„tylko ja ci powiem prawdę” /
„zanim to usuną” / „wszyscy
to ukrywają”.

**INSTRUKCJA DLA
EDUKATORA**

Ćwiczenie z pestką jabłka
buduje empatię wobec
Kacpra - wszyscy kiedyś
w coś uwierzyliśmy.

Jeśli dzieci pytają "ale
naprawdę jest coś w
wodzie?" - odpowiedz:
Właśnie to dzisiaj
sprawdzimy.

MODUŁ 3: JAK SPRAWDZIĆ

**Narzędzie: trzy pytania detektywa.
Zanim uwierzysz – bądź detektywem i policz na
palcach trzy pytania: KTO, SKĄD i CO CZUJĘ.**

PYTANIE 1 – KTO? Kto to mówi i po co?

Kolega z klasy? Filmik w internecie? Mama? Encyklopedia? Lekarz?

A może - ktoś kto chce coś sprzedać albo kogoś nastraszyć?

→ Im więcej wiemy o tym kto mówi i po co, tym łatwiej ocenić czy warto wierzyć.

PYTANIE 2 – SKĄD? Skąd to wiem i czy znajdę to w kilku miejscach?

Jeśli coś jest prawdą – da się to znaleźć w więcej niż jednym rzetelnym miejscu.

Jeśli tylko jeden filmik to wie – warto zapytać kogoś dorosłego.

→ Prawdziwa informacja nie boi się sprawdzania.

PYTANIE 3 – CO CZUJĘ?**Czy ta wiadomość mnie straszy albo złości?**

Jeśli czuję strach lub złość, to znak, żeby się zatrzymać i sprawdzić, zanim uwierzę.

→ Spokojna prawda nie musi cię straszyć.

ĆWICZENIE – Kacper i woda

Pytanie 1: KTO powiedział że woda jest zatruta i co chce przez to osiągnąć?

→ Pan w filmiku na YouTube. Kim jest? Nie wiemy. Może chce żebyśmy kupili jego filtry do wody?

Pytanie 2: Czy można sprawdzić w kilku niezależnych miejscach?

→ Tak. Najłatwiej zacząć od:

- strony lub infolinii lokalnych wodociągów (wpisz w wyszukiwarkę: nazwa Twojego miasta + „wodociągi”) – to oni odpowiadają za wodę z Twojego kranu;
- zapytania zaufanego dorosłego, który poszuka razem z Tobą;
- strony Państwowej Inspekcji Sanitarnej (SANEPID) – to oficjalne źródło, ale trudniejsze w obsłudze, więc wejdź tam z dorosłym.

→ Czy filmik ma linki do takich miejsc? Nie. To jest sygnał ostrzegawczy.

Pytanie 3 – CO CZUJĘ: co czujesz, gdy słyszysz, że woda jest „zatruta”?

Najpewniej strach. To uczucie ma cię popchnąć do uwierzenia bez sprawdzania – dlatego najpierw sprawdź, a potem wierz.

Ćwicz z dziećmi odpowiedź dla Kacpra: nie „mylisz się” ale „skąd wiesz? sprawdźmy razem na stronie wodociągów”.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Kluczowe: ćwicz konkretne zdania i konkretne miejsca do sprawdzenia.

Najłatwiejszy pierwszy krok dla dziecka to lokalne wodociągi (strona lub infolinia) – uczeń otrzyma tam konkretną i lokalną informację.

SANEPID zostaje jako źródło oficjalne, ale wejście tam zaplanuj razem z dzieckiem – to strona urzędowa, jej język i nawigacja może nastroić trudności.

Trzy pytania detektywa to ukryty początek modelu SPRAWDŹ:

KTO = S (Siła napędowa),

SKĄD = P (Pochodzenie),

CO CZUJĘ = R (Rzetelność).

Dziecku pokazuj tylko detektywa – pełne słowo SPRAWDŹ poznają starsi uczniowie.

MODUŁ 4: GORĄCE SŁOWA

Czas: 8–10 minut

Słowa nie są neutralne. Każde słowo niesie ładunek emocjonalny i ktoś kto tworzy dezinformację o tym wie.

WPROWADZENIE – dwa zdania o tym samym

Powiedz: Które brzmi straszniej?

Zdanie A: "W rzece znaleziono bakterię."

Zdanie B: "GROŹNA bakteria ATAKUJE rzekę – eksperci OSTRZEGAJĄ."

Oba mogą mówić o tym samym. Ale jedno sprawia że się boisz zanim zdążysz zapytać: czy to naprawdę groźne?

ĆWICZENIE - neutralnie czy emocjonalnie?

Para 1:

A: "Rząd zdecydował o nowych przepisach."

B: "Rząd UKRYWA nowe przepisy przed Polakami."

(słowo gorące: UKRYWA)

Para 2:

A: "Naukowcy badają wpływ telefonów na wzrok."

B: "Telefony NISZCZĄ wzrok dzieci – naukowcy BIJĄ NA ALARM."

(słowa gorące: NISZCZĄ, BIJĄ NA ALARM)

Para 3 (dla kl. 3–4):

A: "Kacper obejrzał filmik o wodzie."

B: "Kacper odkrył SZOKUJĄCĄ PRAWDĘ o wodzie którą WSZYSCY piją."

(słowa gorące: SZOKUJĄCĄ PRAWDĘ, WSZYSCY)

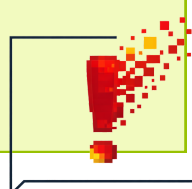
INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Prowadź powoli, daj czas na wskazanie słowa. Dla kl. 1–2 wystarczy pierwsze dwie pary.

KLUCZOWA LEKCJA

Gorące słowa mają nas przestraszyć zanim zdążymy pomyśleć. Gdy coś cię przestraszyło – zatrzymaj się i zapytaj: czy to samo można powiedzieć spokojniej?

MODUŁ 5: ZDJĘCIA MOGĄ KŁAMAĆ

Czas: 8–10 minut

Widzieć nie znaczy wiedzieć. Przez wiele lat obraz był dowodem – dziś zdjęcia można wyrwać z kontekstu i przypisać do złego miejsca i czasu.

HISTORIA - ciąg dalszy Kacpra

Następnego dnia Zosia przyszła do szkoły: "Masz rację Kacper, patrz!" Pokazała telefon: brązowa woda z kranu. Napisane: "Tak wygląda woda z polskich kranów."

Pytania do klasy:

Skąd to zdjęcie? Gdzie je zrobiono? Kiedy?

→ Może z innego kraju. Może sprzed 20 lat. Może z awarii w jednym budynku. Czy "polskie krany" to właśnie ten kran?

→ Jedno zdjęcie nie pokazuje wszystkich kranów w Polsce.

SYGNAŁ OSTRZEGAWCZY

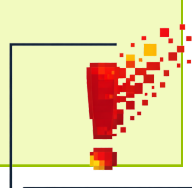
Gdy ktoś pokazuje Ci zdjęcie jako "dowód" - zapytaj:

Gdzie to zrobiono? Kiedy? Kto to zrobił?

Jeśli nikt nie wie - zdjęcie nie jest dowodem.

KLUCZOWA LEKCJA

Zdjęcie może być prawdziwe i pokazywać coś prawdziwego jednocześnie.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Nie wprowadzaj tutaj pojęcia deepfake dla tej grupy.

Wystarczy "zdjęcia mogą kłamać przez zły kontekst."

MODUŁ 6: TELEFON KTÓRY CIĘ LUBI ZA BARDZO

Czas: 8–10 minut

Twoja uwaga jest produktem. Platformy cyfrowe zarabiają na reklamodawcach - a ci płacą za twoją uwagę.

WPROWADZENIE

Masz w domu kogoś kto chce żebyś był/a przy nim jak najdłużej - nawet gdy powinieś/powinnaś spać. To jest telefon.

Telefon Cię wcale nie lubi - w rzeczywistości chce żebyś na niego patrzył/a dlatego że ktoś mu za to zapłacił.

HISTORIA - Kacper i niebieski ekran

Wieczorem Kacper wziął telefon "na chwilę". Obejrzał filmik o wodzie. Algorytm pokazał następny - o chemikaliach. Potem o tajnych eksperymentach. O 23:00 nie mógł zasnąć. Rano był zmęczony. Na WF wypił wodę z dystrybutora - zapomniał że miał nie pić.

Zapytaj klasę:

Dlaczego Kacper obejrzał tyle filmików?

→ Algorytm pokazywał następny i następny - bo wiedział że Kacper to ogląda.

MODUŁ 7: CO POWIESZ KACPROWI?

Czas: 8–10 minut

Wróćmy do początku. Kacper nadal przynosi butelkę. Co powiesz?

CZEGO NIE MÓWIĆ

Nie mów: **"Mylisz się."** **"To głupie."** **"Ten filmik kłamał."**

Dlaczego? Bo Kacper poczuje się wyśmiany i przestanie rozmawiać.

CO POWIEDZIEĆ ZAMIAST TEGO

Zdanie 1: "Skąd wiesz? Bo też chcę wiedzieć."

→ Nie atak. Ciekawość.

Zdanie 2: "Sprawdźmy razem - może jest jakaś strona gdzie to sprawdzono."

→ Zaproszenie, nie wyrok.

Zdanie 3: "Zapytaj kogoś dorosłego - bo to ważna sprawa."

→ Nie musisz wiedzieć wszystkiego sam/a.

KLUCZOWA LEKCJA - sen i ciało

Kiedy śpisz - mózg porządkuje wszystko czego się nauczyłeś/aś.

Bez snu - uczysz się gorzej i jesteś bardziej rozdrażniony/a.

JEDNA RZECZ DO WYPRÓBOWANIA

Odkładaj telefon 30 minut przed snem przez jeden tydzień.

Sprawdź jak się czujesz rano.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Nie moralizuj.

Zostań na poziomie fizycznym:

sen → koncentracja → samopoczucie.

Historia Kacpra zamyka pętlę jego case study.

ĆWICZENIE - odgrywanie ról (3 minuty)

W parach: jedno dziecko jest Kacprem, drugie mówi do niego zdanie 1.

Zmieńcie się rolami. Jak się czujesz gdy ktoś pyta zamiast atakuje?

TRZY ZDANIA NA KONIEC

"Dezinformacja istnieje i będzie istnieć. Nie da się jej wyeliminować - ale można być na nią gotowym.

Gotowość polega na tym żebyś umiał/a się zatrzymać, zapytać i nie być częścią problemu.

I na tym żebyś umiał/a rozmawiać z ludźmi których lubisz - bez próby ich atakowania, z troską."

CO ZABIERASZ ZE SOBĄ?

Każdy odpowiada w jednym zdaniu: "Jedną rzecz którą zabierasz z dzisiejszych zajęć."

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Zdanie "skąd wiesz? bo też chcę wiedzieć" wymaga ćwiczenia na głos - inaczej zostanie zapomniane.

Nie zadawaj pracy domowej na temat Kacpra. Powiedz: jeśli nadarzy się okazja - teraz wiesz co powiedzieć.

Starsze klasy szkoły podstawowej

Klasy 5–8 (11–15 lat)

MODUŁ 1: SYTUACJA WYJŚCIOWA

Czas: 7–8 minut

Przeczytaj lub wyświetl historię. Pozostaw uczniom chwilę na reakcję. Zadaż pytanie kluczowe i wysłuchaj odpowiedzi bez oceniania.

WAŻNE:

Ta część ma tylko pokazać, że problem istnieje i nie jest prosty.

HISTORIA

Wczoraj wieczorem ktoś wrzucił na grupę klasową screenshota:

"UWAGA!!! Jutro nie ma szkoły - awaria ogrzewania, dyrekcja wysłała komunikat do nauczycieli. Sprawdziłem u kolegi z innej klasy, potwierdzone."

Screenshot przypominał oficjalne pismo. W ciągu godziny 23 osoby wysłały go dalej - do rodziców, do innych grup. Kilko rodziców napisało do wychowawcy w nocy. Jedna matka wzięła wolny dzień, żeby zająć się młodszymi dziećmi z 1 i 2 klasy.

Rano szkoła otworzyła drzwi. Nikt nie zidentyfikował pierwotnego nadawcy.

PYTANIE KLUCZOWE

Co byś zrobił/a w momencie otrzymania wiadomości? I co zrobisz teraz, znając finał sytuacji?

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

- Zbierz 4–5 reakcji. Zapytaj wprost: Kto z was dostał coś podobnego? Kto wysłał dalej nie sprawdzając?
- Jeśli uczniowie mówią "ja bym sprawdził/a"- zapytaj: Jak? Co dokładnie byś zrobił/a?
- Jeśli mówią "wysłałbym dalej" - nie oceniał. Powiedz: To bardzo normalna reakcja. Zaraz zobaczymy dlaczego.
- Czego NIE robić: Nie pytaj kto z klasy wysłał by wtedy dalej. Celem jest pokazanie mechanizmu, nie wytykanie winnych.

CEL GŁÓWNY

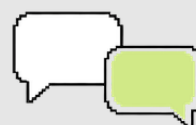
Uczeń rozumie mechanizmy dezinformacji i stosuje model SPRAWDŹ do weryfikacji treści w różnych środowiskach.

EFEKTY UCZENIA SIĘ

Po zajęciach uczeń:

- identyfikuje cztery techniki manipulacji: pilność, fałszywy autorytet, potwierdzenie społeczne, emocje;
- stosuje model SPRAWDŹ (7 pytań) do weryfikacji treści z identyfikowalnym źródłem;
- rozróżnia trzy środowiska medialne i dobiera adekwatne narzędzie weryfikacji;
- rozpoznaje trzy metody fałszowania obrazu, w tym podstawy deepfake;
- wyjaśnia, jak algorytm tworzy bańkę informacyjną;
- umie zareagować w chacie grupowym, zadając pytania zamiast atakować.

SŁOWNIK POJĘĆ

MODUŁ 2: JAK DZIAŁA DEZINFORMACJA

Czas: 10-12 minut

Dezinformacja nie rozprzestrzenia się dlatego że ludzie są głupi. Rozprzestrzenia się dlatego że uderza w mechanizmy którym wszyscy łatwo ulegamy – bez wyjątku.

WRÓĆ DO HISTORII

Zapytaj: Co sprawiło że 23 osoby wysłały dalej bez sprawdzania?

Wskazówka: nie chodzi o to że byli głupi. Chodzi o to jak była napisana wiadomość.

Zbierz odpowiedzi. Nakieruj na: pilność ("jutro"), autorytet ("dyrekcja"), potwierdzenie ("sprawdziłem u kolegi"), strach przed przegapieniem.

CZTERY TECHNIKI DEZINFORMACJI

Zapisz na tablicy:

1

PILNOŚĆ – "ostatnia szansa", "zanim usuną", "tylko dziś"
→ Ma sprawić że działasz szybciej niż myślisz.

2

FAŁSZYWY AUTORYTET – "naukowcy potwierdzili",
"dyrekcja ogłosiła", "ekspert mówi"
→ Sprawdź: jacy naukowcy? Który ekspert?

3

POTWIERDZENIE SPOŁECZNE – "wszyscy już wiedzą",
"40 tysięcy udostępnień"
→ Dużo ludzi może się mylić jednocześnie. Liczba nie oznacza prawdy.

4

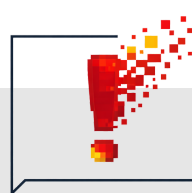
EMOCJA ZAMIAST FAKTU – "strach, oburzenie, litość, euforia"
→ Jeśli treść wywołuje silną emocję zanim zdążysz pomyśleć – zatrzymaj się.

ĆWICZENIE - 3 minuty

W parach: wróćcie do wiadomości o chacie szkolnym. Które z czterech technik były w tej wiadomości?

(Odpowiedź: pilność + fałszywy autorytet + potwierdzenie społeczne)

SYGNAŁY ALARMOWE

„Zanim usuną”.

„Tylko rodzina to wie”.

„Przekaż dalej”.

„Zostało 48 godzin”.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Nie prezentuj technik jako listy – prezentuj jako detektywistyczne odkrycie.

Uczniowie mają je "znaleźć" w wiadomości.

MODUŁ 3: JAK SPRAWDZIĆ

Czas: 10–12 minut

Narzędzie: model SPRAWDŹ

– siedem pytań które zadajesz zanim uwierzysz lub wyślesz dalej.

S – Siła napędowa: Kto to napisał i jaki ma w tym interes?

P – Pochodzenie: Skąd pochodzi ta informacja? Czy jest dostępna w kilku niezależnych źródłach?

R – Rzetelność: Czy tekst jest poparty faktami czy emocjami? Czy eksperci rzeczywiście istnieją?

A – Aktualność: Kiedy to powstało?

W – Wnioski: Czy autor nie wyciąga zbyt daleko idących wniosków? Czy to nie dowód anegdotyczny?

D – Dowód: Jakie są dowody? Czy są odnośniki do badań i oficjalnych danych?

Ź – Źródło: Gdzie dokładnie opublikowano? Unikaj portali satyrycznych.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Nie czytaj SPRAWDŹ jak listy ze słownika.

Każdą literę zilustruj pytaniem o screenshocie ze szkoły.

SPRAWDŹ NA PRZYKŁADZIE SCREENSHOTA

S: Screenshot nie ma nadawcy. "Kolega z innej klasy" to osoba przekazująca, nie autor. Anonimowość to pierwsza czerwona flaga.

P: Jeden chat klasowy. Żadne niezależne medium/źródło informacji go nie powtórzyło. Czy oficjalny kanał szkoły coś ogłosił? Nie.

R: "UWAGA!!!" – trzy wykrzykniki to emocja. "Potwierdzone" przez kolegę – to nie weryfikacja.

A: Wczoraj wieczorem przez grupę klasową. Czy dyrekcja wysła oficjalne komunikaty wieczorem przez chat?

W: Z jednej anonimowej wiadomości wyciągnięto wniosek że szkoła jest zamknięta. Jeden "potwierdzający" kolega to dowód anegdotyczny.

D: Żadnych. Brak dokumentu, linku do strony szkoły.

Ź: Nieformalny chat klasowy. Jeden telefon do sekretariatu wystarczyłby żeby zatrzymać lawinę 23 udostępnień.

ŚRODOWISKO INFORMACYJNE MA ZNACZENIE

SPRAWDŹ działa gdy masz artykuł, post z linkiem, screenshot z nadawcą. Ale co gdy widzisz post w feedzie który leci przez ekran?

→ Wtedy: STOP przed kliknięciem "dalej".

Zapytaj siebie: co czuję teraz? Strach? Oburzenie?

Silna emocja = sygnał żeby nie wysyłać natychmiast.

MODUŁ 4: JĘZYK MANIPULACJI

Czas: 10–12 minut

Manipulacja nie zawsze polega na kłamstwie. Czasem polega na wyborze - co powiedzieć, a co przemilczeć.

WPROWADZENIE – stronniczość jako wybór

Wyobraź sobie że piszę o meczu:

Wersja A: "Drużyna X strzeliła 3 gole i wygrała 3:2."

Wersja B: "Drużyna X straciła 12 szans na gola i wygrała tylko dzięki błędowi bramkarza drugiej drużyny."

Oba zdania są prawdziwe. Które daje pełniejszy obraz?

To jest stronniczość - przedstawianie tylko faktów które pasują do tezy.

ANALIZA SCREENSHOTA

Wróć do wiadomości o odwołaniu lekcji. Zapytaj:

Jakich słów użył autor? Były "gorące"?

(UWAGA!!! - trzy wykrzykniki. "potwierdzone" - pewność bez dowodu.)

Co autor przemilczał?

(Szkoła ma oficjalny kanał, że żaden nauczyciel nie potwierdził, że "sprawdziłem u kolegi" to nie weryfikacja.)

Jaką emocję wywołała wiadomość?

(Strach przed konsekwencjami - mama nie idzie do pracy, bierze wolne i zostaje zająć się młodszymi dziećmi.)

ĆWICZENIE - przepis neutralnie

W parach: przepiszcie wiadomość o odwołaniu lekcji bez gorących słów i bez przemilczeń.

Przykład dobrej odpowiedzi: "Ktoś na grupie napisał że jutro nie ma szkoły z powodu awarii. Nie ma potwierdzenia od dyrekcji. Sprawdźcie u wychowawcy."

Zapytaj: Co się zmieniło? Czy nadal chciałbyś/chciałabyś wysłać tę wersję dalej?

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Ćwiczenie przepisywania jest kluczowe.

Jeśli uczniowie mają trudność - naprowadź:

Co jest faktem?

Co jest interpretacją?

MODUŁ 5: OBRAZ MOŻE KŁAMAĆ

Czas: 10–12 minut

Widzieć nie znaczy wiedzieć. Nasz mózg reaguje na obraz jak na dowód - dezinformacja to wie.

TRZY SPOSOBY W JAK OBRAZ KŁAMIE

SPOSÓB 1 - ZŁY KONTEKST

Prawdziwe zdjęcie, z innego czasu lub miejsca.

Przykład: zdjęcie powodzi z 2010 roku opisane jako "powódź dziś w Polsce".

SPOSÓB 2 - MANIPULACJA

Zdjęcie edytowane - usunięty element, dodana postać.

Narzędzia AI sprawiają że edycja jest niewidoczna lub bardzo trudna do wykazania.

SPOSÓB 2 - MANIPULACJA

Twarz i głos prawdziwej osoby wygenerowane przez AI - mówiącej coś czego nigdy nie powiedziała.

6 na 10 nastolatków nie wie że deepfake istnieje. Ty już wiesz.

NARZĘDZIA DO WERYFIKACJI ZDJĘĆ

Google Lens (wbudowany w aparat lub Zdjęcia Google)

Zrób zdjęcie lub wgraj screenshota
→ Google pokaże gdzie ten obraz pojawia się w internecie.

Jeśli pojawia się w innym kontekście niż opisany - czerwona flaga, wymaga dokładnego sprawdzenia.

Odwrócone wyszukiwanie obrazu (images.google.com)

Przeciągnij zdjęcie lub wklej link
→ sprawdź datę i kontekst wszystkich wystąpień.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Ćwiczenie przepisywania jest kluczowe.

Jeśli uczniowie mają trudność - naprowadź:

Co jest faktem?
Co jest interpretacją?

DEEPAKE – jak rozpoznać?

- Zęby i uszy - AI często je rozmywa.
- Mruganie - za rzadkie lub nienaturalne.
- Tło przy głowie - delikatnie rozmyte, migające krawędzie.
- Synchronizacja ust z dźwiękiem - lekkie opóźnienie.
- Wrażenie "porcelanowej lalki" nienaturalnie oszczędne ruchy ciała, słaba mimika twarzy lub przerysowana mimika twarzy i zachowań.

Najważniejsze pytanie: czy to wideo pochodzi z oficjalnego kanału tej osoby?

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

- Przy deepfake: nie strasz. To istnieje, możemy się nauczyć rozpoznawać, to nie jest magia.
- Jeśli masz internet w klasie: pokaż Google Lens na żywo. Dwie minuty praktyki zastępują wykład.

W ćwiczeniu A1 będziesz pracować z konkretnym przypadkiem deepfake - dyrektora/dyrektorki szkoły.

MODUŁ 6: ALGORYTM I BAŃKA

Czas: 10–12 minut

Tvoja uwaga jest produktem.

Algorytm nie jest neutralny - jest stworzony tak, żebyś nie odkładał/a telefonu.

JAK DZIAŁA ALGORYTM

Algorytm decyduje co widzisz w feedzie.

Pokazuje to co według niego będziesz oglądać najdłużej.

Skąd wie co lubisz? Bezustannie obserwuje:

- Co oglądasz i jak długo.
- Co zatrzymuje twój palec (scroll stop).
- Co wywołuje reakcję - like, komentarz, udostępnienie, zapisanie posta, screenshot, wysłanie wiadomości. w komunikatorze, historia przeglądarki.
- Zapamiętuje nawet to co piszesz i zaraz kasujesz.

BAŃKA INFORMACYJNA

Algorytm pokazuje treści podobne do tych które już oglądasz. Jeśli oglądasz filmiki na jakiś temat - zobaczysz więcej nawiązujących do tematyki oglądanego filmu.

Efekty:

- Twój świat informacyjny wygląda jakby "wszyscy" się zgadzali - bo algorytm ukrył tych którzy się nie zgadzają.
- Dezinformacja w bańce nie jest "sprawdzana" przez inne głosy.
- Im dłużej siedzisz w bańce, tym trudniej ją dostrzec.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Bańka informacyjna to most między higieną cyfrową a dezinformacją - pokaż ten most wprost.

Liczy o śnie podaj bez paniki - jako informację którą uczniowie mogą sami zweryfikować.

SEN I UWAGA

Każda godzina ekranu po 18:00 redukuje głęboki sen.

Wśród 14–17-latków wysokie użycie ekranów wiązało się z ponad dwukrotnie wyższym prawdopodobieństwem depresji i lęku.

To tylko informacja, nie nakaz

TRZY RZECZY KTÓRE MOŻESZ ZROBIĆ JUŻ DZIŚ**1****WYŁĄCZ POWIADOMIENIA**

dla aplikacji które nie wymagają natychmiastowej reakcji.

2**ROZRÓŻNIAJ PASYWNE OD AKTYWNEGO**

Pasywne: scrollujesz bez celu - algorytm wybiera.

Aktywne: szukasz konkretnego - Ty wybierasz.

3**RAZ W MIESIĄCU** - sprawdź swoją bańkę.

Poszukaj celowo opinii z którą się nie zgadzasz. Nie po to żeby zmienić zdanie - po to żeby wiedzieć że taka opinia istnieje.

MODUŁ 7: CO NAPISZESZ W GRUPIE?

Czas: 10–12 minut

Wróćmy do początku. Rano szkoła była otwarta.

23 osoby wysłały fałszywą wiadomość. Co teraz?

TRZY SYTUACJE, TRZY SKRYPTY

SYTUACJA 1 - Widzisz fałszywą wiadomość zanim wszyscy wyślą

Na grupie napisz:

"Hej, zanim wyślecie dalej - czy ktoś sprawdził to u wychowawcy/na stronie szkoły? Oficjalne info przychodzi zwykle przez [dziennik/stronę]. Sprawdzam."

Dlaczego to działa:

- Nie atakujesz osoby która wysłała.
- Dajesz grupie wyjście bez wstydu.
- Bierzesz na siebie sprawdzenie.

SYTUACJA 2 - Wszyscy już wysłali

Nie pisz na grupie że ta osoba się mylili. Napisz prywatnie do osoby która zaczęła:

"Hej, sprawdziłem/am - szkoła jutro jest. Może warto napisać na grupie? Możesz to zrobić - albo ja mogę."

Dlaczego to działa:

- Prywatna rozmowa zamiast publicznego zawstydzenia.
- Dajesz tej osobie szansę samodzielnie sprostować.

SYTUACJA 3 - Ktoś się upiera

Napisz raz:

"Mam inne info - sprawdziłem/am u wychowawcy. Szkoła jest jutro otwarta. Zostawiam tu na wypadek gdyby ktoś potrzebował."

Potem milcz. Jeden raz powiedziane wystarczy. Powtarzanie nie przekona - tylko irytuje.

TRZY ZDANIA NA KONIEC

"Dezinformacja istnieje i będzie istnieć. Nie da się jej wyeliminować - ale można być na nią gotowym.

Gotowość polega na tym żebyś umiał/a się zatrzymać, zapytać i nie być częścią problemu.

I na tym żebyś umiał/a rozmawiać z ludźmi których lubisz - bez wygrywania, z troską."

CO ZABIERASZ ZE SOBĄ?

Każdy odpowiada w jednym zdaniu:

"Jedna rzecz którą zabierasz z dzisiejszych zajęć."

KLUCZOWA ZASADA

- efekt bumerangu

Gdy ktoś jest przekonany do czegoś i ktoś go atakuje - często wierzy w to jeszcze mocniej.

Dlatego: jeden raz, spokojnie, z dowodem. Potem odpuść. Twoja rola to dać informację - nie wygrać dyskusję.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Prowadź trzy sytuacje jako scenki w trójkach:

- nadawca dezinformacji;
- reagujący;
- obserwator grupy.

Ważne: ucz "jak dać informację bez zrywania relacji" - nie "jak wygrać dyskusję o fake newsach".

Szkoły ponadpodstawowe

Liceum (15–19 lat)

MODUŁ 1: SYTUACJA WYJŚCIOWA

Czas: 8–10 minut

Przeczytaj lub wyświetl historię.
Nie komentuj – daj uczniom chwilę na reakcję. Zadań pytanie kluczowe.
Do tej historii wrócisz na końcu zajęć.

WAŻNE:

Celem tej części NIE jest rozwiązanie problemu. Celem jest pokazanie, że problem istnieje i że nie jest prosty.

CO PRZYGOTOWAĆ

- Tablica lub flipchart.
- Smartfony uczniów (do ćwiczenia audytu ekosystemu w Module 6).
- Opcjonalnie: kartki do ćwiczenia prebunkingowego w Module 2.

CZAS TRWANIA

- Pełny scenariusz: 105–120 minut.
- Moduły osobno: 12–15 minut każdy.

HISTORIA

Wujek Marek wysłał w rodzinnej grupie WhatsApp wiadomość:

"Właśnie zainwestowałem 2000 zł w działkę pod polską elektrownię jądrową w Pomorskiem. Rząd za tydzień ogłosi wykup ziemi od prywatnych właścicieli – płacą 1000 razy więcej niż cena rynkowa. Można kupować cegiełki już od 50 zł, więc każdy może wejść. Zostało ostatnie 48 godzin zanim zamkną zapisy, potem zablokują bo ONI nie chcą żebyśmy zarobili. Link tylko dla rodziny."

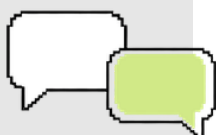
Wujek dodał, że znajomy już wyszedł z zyskiem 8000 zł.

Babcia pyta, czy system gwarantuje bezpieczeństwo – chce dołożyć swoje oszczędności. Mama milczy. Wszyscy patrzą na Ciebie.

PYTANIE KLUCZOWE

Co odpiszesz? I co zrobisz zanim odpiszesz?

SŁOWNIK POJĘĆ

CEL GŁÓWNY

Uczeń rozumie psychologię i mechanizmy dezinformacji, stosuje zaawansowane narzędzia weryfikacji i potrafi prowadzić konstruktywną rozmowę z osobą, która uwierzyła w dezinformację.

EFEKTY UCZENIA SIĘ

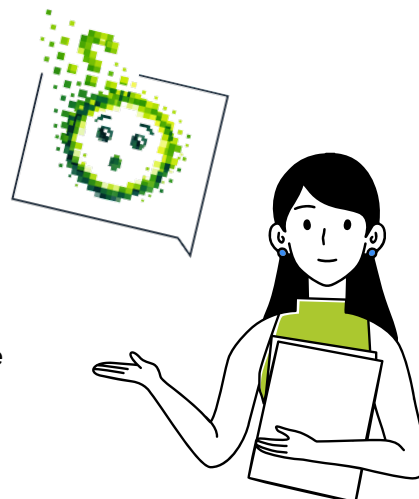
Po zajęciach uczeń:

- Rozumie prebunking jako mechanizm budowania odporności na dezinformację.
- Stosuje model SPRAWDŹ (7 pytań) i analizuje kontekst przekazu w trzech środowiskach.
- Identyfikuje trzy poziomy manipulacji językowej: słowa emocjonalne, stronniczość, framing.
- Rozpoznaje kategorie dezinformacji wizualnej i stosuje narzędzia weryfikacji.
- Rozumie mechanizmy algorytmiczne: filter bubble, rabbit hole, doomscrolling.
- Prowadzi konstruktywną rozmowę z osobą, która uwierzyła w dezinformację. Uczeń stosuje efekt bumerangu i trzy poziomy odpowiedzi.
- Rozumie granice własnej odpowiedzialności w reagowaniu na dezinformację.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

- Daj chwilę ciszy - niech pytanie wybrzmi. Zbierz 4-5 reakcji.
- Jeśli uczniowie mówią "od razu widać że scam" - zapytaj: Po czym to widać? Co konkretnie cię ostrzega?
- Zapisz na tablicy.
- Jeśli mówią "nie wiem co odpowiedzieć" - powiedz: To jest dokładnie ten problem. Masz rację że to trudne.
- Jeśli pytają o elektrownię jądrową - potwierdź: Tak, Polska buduje elektrownię w Pomorskiem. To jest prawdziwa informacja.
- Właśnie dlatego ta wiadomość brzmi wiarygodnie.
- Czego NIE robić: Nie rozwiązuj sprawy wujka. Zostaw uczniów z napięciem.

MODUŁ 2: JAK DZIAŁA DEZINFORMACJA – PREBUNKING

Czas: 12-15 minut

Twoja uwaga jest produktem. Platformy cyfrowe zarabiają na reklamodawcach – a ci płacą za twoją uwagę.

Powiedz:

Najlepiej rozumiesz dezinformację, gdy raz sam ją zbudujesz – wtedy widać jej mechanizm od środka. To nazywamy prebunkingiem. Zaraz poczujecie to na własnej skórze

ĆWICZENIE PREBUNKINGOWE – 8 minut

Podziel uczniów na czteroosobowe grupy. Zadanie:

"Macie 5 minut, żeby napisać dezinformację, która brzmi wiarygodnie. Temat: cokolwiek. Zasada: wstawcie jeden prawdziwy fakt. Użyjcie co najmniej dwóch z czterech technik manipulacji: **pilność** / **fałszywy autorytet** / **potwierdzenie społeczne** / **emocja**."

Po 5 minutach: każda grupa czyta swój tekst. Pozostałe grupy identyfikują techniki.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Spodziewaj się, że część grup stworzy bardzo przekonujące teksty. To jest sukces ćwiczenia.

Powiedz: "Widzicie jak przekonujące rzeczy można napisać? Teraz rozumiecie dlaczego tak trudno to rozpoznać."

Jeśli ktoś pyta "czy możemy to wysłać?" – powiedz stanowczo: Nie. Ktoś tworzy dezinformację jako żart, ale później tekst krąży bez kontekstu żartu.

ANALIZA WUJKA MARKA

Teraz, gdy znacie techniki - które z nich znalazły się w wiadomości Wujka Marka?

Pilność: "48 godzin", "zanim zamkną zapisy"

Fałszywy autorytet: "Rząd ogłosi"

Potwierdzenie społeczne: "znajomy zarobił 8000 zł"

Euforia: "1000 razy więcej niż cena rynkowa"

Prawdziwy fakt jako fundament: elektrownia jądrowa w Pomorskiem rzeczywiście jest planowana.

Zapytaj: Który element stanowił największą trudność do rozszyfrowania? Dlaczego?

MODUŁ 3: JAK SPRAWDZIĆ

Czas: 12-15 minut

Narzędzie: model SPRAWDŹ

– siedem pytań które zadajesz zanim uwierzysz lub wyślesz dalej.

S – Siła napędowa: Kto to napisał i jaki ma w tym interes?

P – Pochodzenie: Skąd pochodzi ta informacja? Czy jest dostępna w kilku niezależnych źródłach?

R – Rzetelność: Czy tekst jest poparty faktami czy emocjami? Czy eksperci rzeczywiście istnieją?

A – Aktualność: Kiedy to powstało?

W – Wnioski: Czy autor nie wyciąga zbyt daleko idących wniosków? Czy to nie dowód anegdotyczny?

D – Dowód: Jakie są dowody? Czy są odnośniki do badań i oficjalnych danych?

Ź – Źródło: Gdzie dokładnie opublikowano? Unikaj portali satyrycznych.

TRZY ŚRODOWISKA, TRZY PODEJŚCIA

ŚRODOWISKO 1: Artykuł / strona / post z linkiem

→ Użyj pełnego SPRAWDŹ. Zasada lateral reading: nie czytaj strony, żeby ocenić stronę – sprawdź, co inni mówią o nadawcy.

ŚRODOWISKO 2: Feed mediów społecznościowych

(TikTok, Instagram, YouTube Shorts)

→ SPRAWDŹ nie działa - algorytm ukrywa źródło. Jedyne narzędzie: STOP przed udostępnieniem.

Trzy pytania: Co teraz czuję? Czy znam nadawcę? Czy widziałem to poza tym feedem?

ŚRODOWISKO 3 CHAT GRUPOWY (WhatsApp, Messenger, SMS)

→ Pytaj, zamiast zaprzeczać.

Nie odpisuj:

"To nieprawda."

Zapytaj:

"Skąd masz ten materiał?"

"Widziałeś/aś jakieś sprawdzenie tego?"

WRÓĆ DO WUJKA MARKA - pełna analiza SPRAWDŹ

S: Wujek Marek - znamy go, ale brakuje mu wiedzy eksperckiej od inwestycji. Jaki zysk wyciąga z naszego dołączenia?

→ Piramidy finansowe działają tak: każdy uczestnik rekrutuje kolejnych.

P: Link "tylko dla rodziny" - autor ukrywa nazwę platformy i weryfikowalny adres.

→ Prawdziwa okazja inwestycyjna nie wymaga tajności.

R: "Oni nie chcą" - tekst buduje emocję i narrację spiskową. Autor pomija ekspertów z imienia i nazwiska.

A: "Ostatnie 48 godzin" - skąd autor wziął datę? Presja czasu to technika manipulacji.

W: "Znajomy zarobił 8000 zł" - to dowód anegdotyczny. Jeden przykład nie udowadnia, że system działa.

D: Autor nie dostarcza umowy, prospektu emisyjnego, wpisu w KRS, dokumentu rządowego.

Ż: Nieznana platforma. Brak rozszerzenia .gov.pl. Brak instytucji z licencją KNF.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Przy analizie Wujka Marka: pytaj uczniów o każdą literę zamiast samemu podawać odpowiedzi.

Niech klasa przeprowadzi proces SPRAWDŹ wspólnie.

W (Wnioski) i dowód anegdotyczny:

"Mój dziadek palił 60 lat i dożył 85" nie udowadnia, że palenie omija szkody zdrowotne.

KONTEKST ZMIENIA WSZYSTKO – ćwiczenie

Pokaż grupie jedno zdanie:

"Badanie pokazuje że 80% nastolatków nie sprawdza źródeł informacji."

Co oznacza to zdanie, gdy publikuje je dziennikarz z linkiem do badania? Albo influencer bez źródła? Albo babcia w grupie WhatsApp?

→ To samo zdanie zyskuje trzy różne poziomy wiarygodności.

Odpowiedzi do S, P, R, A, W, D, Ż zmieniają się w każdym przypadku.

MODUŁ 4: TRZY POZIOMY MANIPULACJI

Czas: 12–15 minut

Słowa nie są neutralne. Autor manipuluje językiem na trzech poziomach naraz.

POZIOM 1 – SŁOWA EMOCJONALNE

Autor zamienia neutralne słowa na nacechowane emocjonalnie.

"Zmiana przepisów" → "ATAK na prawa obywatelskie"

"Spadek o 2%" → "KATASTROFA gospodarcza"

"Badanie sugeruje" → "Nauka UDOWODNIŁA"

Efekt: twórca wywołuje emocję, zanim czytelnik oceni fakty.

POZIOM 2 – STRONNICZOŚĆ (SELEKCJA FAKTÓW)

Autor przedstawia wyłącznie fakty, które potwierdzają tezę. Przemilcza resztę.

Efekt: obraz technicznie prawdziwy, ale fałszywy – bo niepełny.

POZIOM 3 – FRAMING (RAMA INTERPRETACYJNA)

"Czy popierasz ograniczenie wolności słowa?" vs "Czy popierasz walkę z dezinformacją?"

Oba pytania dotyczą tej samej ustawy.

Efekt: czytelnik przyjmuje narzuconą interpretację autora jako punkt wyjścia.

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Utrzymaj prywatność ćwiczenia z własnym postem.

Uczeń przenosi narzędzie do własnej rzeczywistości.

Przy omawianiu algorytmu: odrzuć wejście w debatę polityczną.

Skup grupę na poziomie mechanizmu.

ANALIZA WUJKA MARKA - trzy poziomy

Poziom 1:

"zablokują" (sugeruje zagrożenie). "oni nie chcą" (wskazuje spisek).
"tylko dla rodziny" (buduje ekskluzywność).

Poziom 2:

Autor przemilcza faktyczny obraz procesu wywłaszczeniowego.

Pomija fakt, że "cegiełki" nie istnieją w inwestycji ziemskiej jako instrument prawny.

Poziom 3:

Rama "ty kontra system" – autor stawia czytelnika w małej grupie znającej prawdę, przeciwko "Onym" blokującym zarobek.

ĆWICZENIE - 3 minuty

Każdy uczeń weryfikuje samodzielnie dowolny post wyświetlony ostatnio w urządzeniu.

Uczeń określa, który poziom manipulacji odnalazł w tekście.

Krótką rundą: Kto zgłosi obserwację bez ujawniania treści postu?

ALGORYTM JAKO WZMACNIACZ

Platformy społecznościowe promują treści wywołujące silne emocje.

Silna emocja = dłuższy czas na platformie = większy przychód z reklam.

Algorytm "nieświadomie" faworyzuje dezinformację emocjonalną kierując się modelem biznesowym firmy.

MODUŁ 5: DEZINFORMACJA WIZUALNA I DEEPPFAKE

Czas: 12–15 minut

Widzieć nie znaczy wiedzieć. Technologia deepfake atakuje najstarszą i najbardziej zaufaną ścieżkę poznawczą mózgu.

TRZY KATEGORIE DEZINFORMACJI WIZUALNEJ**KATEGORIA 1 - DEKONTEKSTUALIZACJA**

Twórca umieszcza prawdziwe zdjęcie lub film w fałszywym kontekście. Najczęstsza forma oszustwa.

KATEGORIA 2 - MANIPULACJA CYFROWA

Twórca edytuje materiał. Dzięki narzędziom AI może to dziś zrobić niemal każdy.

KATEGORIA 3 – DEEPPFAKE

Face swap: program nakłada twarz prawdziwej osoby na inny plik wideo.

Voice clone: system generuje głos prawdziwej osoby czytającej cudzy tekst.

Im więcej publicznych nagrań danej osoby, tym lepszy deepfake da się zrobić.

NARZĘDZIA WERYFIKACJI WIZUALNEJ**POZIOM PODSTAWOWY**

(telefon, odrzuca konieczność instalacji programów):

– images.google.com – wyszukiwarka analizuje plik przeciągnięty na ekran lub z wklejonego URL

– TinEye (tineye.com) – narzędzie odwróconego wyszukiwania obrazu sprawdza historię publikacji pliku

POZIOM ŚREDNI

(wtyczki do przeglądarek):

– InVID / WeVerify – wtyczka weryfikuje wideo: rozkłada film na klatki pierwotne i sprawdza metadane

– FotoForensics (<https://www.fotoforensics.org>) – program wykrywa ingerencję poprzez analizę artefaktów pliku JPEG

PYTANIE PIERWSZE przy każdym podejrzanym filmiku:

Czy weryfikowalne, oficjalne źródło potwierdza pochodzenie materiału?

INSTRUKCJA DLA EDUKATORA

Mechanizm deepfake wyjaśniaj wyłącznie jako metaforę.

Przy przestępstwie produkcji materiałów intymnych wspomnij o tym krótko i wprost.

Przepisy kwalifikują ten proceder jako przestępstwo.

Odrzuć rozwijanie wątku na forum klasy.

SYGNAŁY DEEPPFAKE DO SPRAWDZENIA:

- zęby i uszy – AI często je rozmywa;
- mruganie – za rzadkie lub nienaturalne;
- tło przy głowie – delikatnie rozmyte, migające krawędzie;
- synchronizacja ust z dźwiękiem – lekkie opóźnienie;
- wrażenie “porcelanowej lalki” nienaturalnie oszczędne ruchy ciała, słaba mimika twarzy lub przerysowana mimika twarzy i zachowań;
- oświetlenie twarzy odstaje od warunków w tle.

ĆWICZENIE – analiza przypadku

Wyobraź sobie:

Wujek Marek wysłał filmik, w którym znany polski inwestor mówi, że "ten program z elektrownią to pewny zysk, sam właśnie wchodzę."

Jak sprawdzisz ślady ingerencji deepfake?

Gdzie poszukasz oryginalnego nagrania?

Które narzędzie zastosujesz jako pierwsze?

Co odpowiesz babci w sytuacji braku całkowitej pewności?

SZERSZY KONTEKST

Aktorzy wykorzystują algorytmy deepfake do dyskredytacji polityków, produkcji niekonsensualnych materiałów intymnych (prawo polskie traktuje to jako przestępstwo) i manipulacji podczas wyborów.

Najgroźniejszy efekt długoterminowy:

Społeczeństwo przestaje ufać prawdziwym nagraniom.

Dezinformacja osiąga sukces nawet bez produkowania fałszywych materiałów.

SZERSZY KONTEKST

Aktorzy wykorzystują algorytmy deepfake do dyskredytacji polityków, produkcji niekonsensualnych materiałów intymnych (prawo polskie traktuje to jako przestępstwo) i manipulacji podczas wyborów.

Najgroźniejszy efekt długoterminowy:

Społeczeństwo przestaje ufać prawdziwym nagraniom.

Dezinformacja osiąga sukces nawet bez produkowania fałszywych materiałów.

